

રંગભૂમિ

"एतद्रसेषु भावेषु
सर्वकर्मक्रियासु च
सर्वोपदेशजननं
नाट्यमेतद्द्रविष्यति ।।
११३ ।।

"એતદ્રસેષુ ભાવેષુ
સર્વકર્મક્રિયાસુ ચ
સર્વોપદેશજનનં
નાટ્યમેતદ્દ્રવિષ્યતિ.- ૧૧૩

અર્થ

નાટક બધા માટે, તેમાંથી
ઉદ્ભવતા કાર્યો, પરિસ્થિતિઓ
અને વાગણીઓ દ્વારા શિક્ષિત
રહેશે.

સ્રોત : નાટ્યશાસ્ત્ર, પ્રકરણ ૧

મધ્ય સ્તર માટે રંગભૂમિ

સર્જનાત્મક, હકારાત્મક અને આનંદકારક

રંગભૂમિ જેવા વિષયમાં, જે વાર્તાઓ, અભિવ્યક્તિ અને કલ્પના વિશે છે, ત્યાં કોઈ ખોટો જવાબ નહીં હોય. વિદ્યાર્થીઓને બોક્સની બહાર વિચારવા, વિચારો સાથે પ્રયોગ કરવા અને અનન્ય રીતે પોતાને વ્યક્ત કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવું એ એક આદર્શ વાતાવરણ હશે. એક વર્ગખંડ કે જે બાળકને તેમના વિચારો મુક્તપણે શેર કરવા માટે સલામતી અનુભવે છે, તેની મજાક ઉડાવ્યા વિના અથવા તેના પર હસ્યા વિના તે જ રંગભૂમિ ના વર્ગને ફળદાયી બનાવશે. સહાધ્યાયીઓમાં પરસ્પર આદર અને સમર્થનને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે શિક્ષકોમાં તેમજ બાળકોમાં આ માનસિકતાનું નિર્માણ એ સાકલ્યવાદી શિક્ષણને પ્રોત્સાહન આપવાનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ છે.

રંગભૂમિને વાસ્તવિક દુનિયાની કુશળતાઓ સાથે જોડો

જેમ જેમ બાળકો તેમની આસપાસની દુનિયા વિશે વધુ સમજવાનું શરૂ કરે છે, પરિસ્થિતિઓનો સામનો કરે છે અને લાગણીઓને હેન્ડલ કરે છે જે પહેલાં કરતાં વધુ જટિલ છે, રંગભૂમિ વધુ સુસંગત બને છે. રંગભૂમિ દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલી કુશળતા પર ભાર મૂકવો નિર્ણાયક બને છે. સહાનુભૂતિ લિંગ અને નિષ્ફળતાને નિયંત્રિત કરવા જેવી ભાવનાત્મક કુશળતાઓ તેમજ જાહેર ભાષણ, સમસ્યા-નિરાકરણ અને ટીમવર્ક જેવી જીવન કુશળતાઓ વિદ્યાર્થીઓને અભિનેતા અથવા દિગ્દર્શક હોવા ઉપરાંત રંગભૂમિ ના વ્યવહારિક ઉપયોગને ઓળખવામાં મદદ કરે છે.

પ્રદર્શનમાં હાજરી આપો

વિદ્યાર્થીઓને જીવંત પ્રદર્શન જોવા અથવા અતિથિ કલાકારોને લાવવા અને તેમને વ્યાવસાયિક સમક્ષ ખુલ્લા પાડવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવા

રંગભૂમિ અને તેમની પોતાની કલાત્મક આકાંક્ષાઓને પ્રેરણા આપે છે, રંગભૂમિ શિક્ષણમાં ઘણી આગળ વધશે.

વ્યક્તિગત શીખવાની શૈલીઓને સમજો

તમારા વર્ગમાં વિવિધ શીખવાની શૈલીઓને ઓળખો અને સમાવિષ્ટ કરો. કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ હાથોહાથની પ્રવૃત્તિઓથી સમૃદ્ધ થઈ શકે છે, જ્યારે અન્ય લોકો લેખિત અથવા દૃશ્ય શિક્ષણને પ્રાધાન્ય આપી શકે છે. બાળકને તેમના સંદેશાવ્યવહારની રીત (લેખિત અથવા મૌખિક) પસંદ કરવા અને વૈચારિક સમજણ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા માટે એક વિકલ્પ પૂરો પાડો. આ બાળકના મગજમાંથી તાણને દૂર કરે છે કે જેથી મુક્ત વિચાર અને સર્જનાત્મકતાને વિકસાવી શકાય.

સહયોગ પર ભાર મૂકો

રંગભૂમિ એક સહયોગી આર્ટ ફોર્મ છે. જૂથ પ્રવૃત્તિઓ, દેખાવ અને સહયોગી યોજના ંસને સમાવીને ટીમવર્ક અને સંચાર કૌશલ્યોનું નિર્માણ કરવું. આ માત્ર ટીમની કુશળતાનું જ નિર્માણ નથી કરતું, પરંતુ વ્યક્તિગત ચારિત્ર્ય અને યોગ્યતામાં પણ વધારો કરે છે.

વર્તુળ સમય

દરેક વર્ગમાં શિક્ષક દ્વારા અનુસરવાની પ્રથા. સમયગાળાની છેલ્લી ૧૦ મિનિટ આ વર્તુળ સમયને ફાળવવામાં આવે છે. બધા બાળકો, શિક્ષક સાથે સાથે બેસે છે, જે વિચારો અને અભિપ્રાયોના અનૌપચારિક પ્રતિબિંબ જેવું લાગે છે. બાળકો જ્યારે જાણતા હોય કે કોઈ અપેક્ષાઓ નથી, કોઈ ગુણ અથવા ગ્રેડ જોડાયેલા નથી ત્યારે તેઓ મુક્તપણે ખુલે છે. આ નિર્ણાયક માહિતીનો સ્ત્રોત હોઈ શકે છે જે કોઈ પણ પરીક્ષણ અથવા પરીક્ષા પ્રદાન કરી શકશે નહીં. પરંતુ આ માત્ર બાળક માટે જ અનૌપચારિક છે. શિક્ષકોએ તેમના માટે નીંધો લેવાની જરૂર છે, જે તેમના આગામી પાઠ યોજનાઓમાં લાગુ કરી શકાય છે.

પ્રકરણ ૧૬ લાગણીઓનું અનાવરણ !

દૃશ્ય ૧ લાગણીઓને સમજવી

જ્યારે આપણે આપણો પ્રથમ રંગભૂમિ વર્ગ શરૂ કરીએ છીએ, ત્યારે તમને કેવું લાગે છે તેનું વર્ણન કરવા માટે એક શબ્દ લખો.

હવે આપણે શોધ કરીશું, પ્રયોગો કરીશું અને લાગણીઓ સાથે રમીશું! મજા જેવું લાગે છે? ચાલો હવે હોટ સીટ પર જઈએ.

સૂચનાઓ: મૂળભૂત સ્થિતિ છે — નીચે માથું નીચે તરફ જાઓ. આંખો બંધ. ધ્યાન આપો.

તમને એક વાર્તા સાંભળાવવા મળશે. તેને ધ્યાનથી સાંભળો. કલ્પના કરવાનું શરૂ કરો. વાર્તામાં સંપૂર્ણ રીતે સામેલ રહો. વાર્તા અચાનક અટકી જાય છે અને તમને શબ્દ સાંભળવા મળશે - 'જુઓ'. તમારે ઝડપથી જોવું પડશે અને વાર્તામાં તે પરિસ્થિતિ પર પ્રતિક્રિયા આપવી પડશે જ્યાં તે અટકી ગઈ હતી.

મૂળભૂત: સરળ પરિસ્થિતિ જે નાટકીય પ્રતિક્રિયામાં સમાપ્ત થાય છે.

0680CH16

ઉદાહરણ ૧

મૂળભૂત સ્થાન

શાળાની સફરની ઘોષણા કરવામાં આવી છે અને તમે તમારી માતાને કહેવા માટે ઉત્સાહિત છો. તમે રસ્તા પર ચાલી રહ્યા છો, વરસાદ શરૂ થઈ જાય છે. તમે દોડવાનું શરૂ કર્યું.

તમે સારી રીતે જોઈ શકતા નથી, તેથી તમે એક પગલું ચૂકી જાઓ છો અને ગટરમાં પડી જાઓ છો. હવે.... જુઓ !

આગળનું સોપાન : પહેલી પ્રતિક્રિયા પછી પણ વાર્તા ચાલુ રહે છે. તેઓ છેલ્લી પ્રતિક્રિયામાં સ્થિર થાય છે અને સાંભળવાનું ચાલુ રાખે છે ... અને લુક પર પ્રતિક્રિયા આપે છે. વાર્તામાં ઘણા દ્વિસ્ત અને ટર્ન લાવી શકાય છે, વાર્તાના દરેક વળાંક પર પ્રતિક્રિયા માંગી શકાય છે!

- રજૂ કરાવેલા ખ્યાલો
- જીવનમાં લાગણીઓ,
  - નાટકમાં લાગણીઓ
  - ભારતીય અને પશ્ચિમી દૃષ્ટિકોણ
  - માસ્ક બનાવવું

ઉદાહરણ ૨

મૂળભૂત સ્થિતિ

તું એ રાજકુમારી છે, જે જંગલમાં ઘોડેસવારી કરી રહી છે. જ્યારે તમે કોઈ પરિચિત અવાજ સાંભળો છો, ત્યારે તમે પાછા ફરો છો. તે ચહેરો ખૂબ જ પરિચિત લાગે છે.

તમે યાદ કરવા માટે ખરેખર સખત પ્રયાસ કરો છો... અને યાદ કરો. તે પૂર્વજોના ફોટામાંની વ્યક્તિ છે કે જે ૫૦૦ વર્ષ જૂની છે.
હવે ... જુઓ !

સ્થિર (ફીઝ)

ત્યારબાદ તમે આ વ્યક્તિથી બચવાનો પ્રયત્ન કરો. પણ એ તારી પાછળ આવે છે. તમે ઝડપથી આગળ વધો છો... તે વ્યક્તિ ખડક પર સફર કરે છે અને ખિસ્સામાંથી કંઈક પડી જાય છે. ગઈકાલે તમે જે રમકડું સાથે રમતા હતા! જોવું!

સ્થિર (ફીઝ)

"ગઈકાલનું મારું રમકડું તેની પાસે કેવી રીતે પહોંચ્યું? અરે થોભો... મેં તે મહેલની બહાર ઝાડીઓમાં ગુમાવી દીધી હતી." તારી સાથે રમતો હતો તે પિતરાઈ બહેને ચોરી કરી હશે. તમે હિંમત લો અને તેનો સાચો ચહેરો જાહેર કરવા માટે કોટ ખેંચો. એ તારો તોફાની પિતરાઈ ભાઈ છે! જુઓ !

વિસ્તૃત: બાળકો સ્વૈચ્છિક રીતે તેમની પોતાની વાર્તાઓ બનાવવા અને 'પોઝિશન', 'ફીઝ' અને 'લુક' સાથે વર્ણન કરે છે, જ્યારે અન્ય બાળકો પ્રતિક્રિયા આપે છે.

હવે છે વર્તુળ સમય !

- આજે આપણે જે લાગણીઓ અનુભવી છે તેની એક યાદી બનાવો.
- તમને શું લાગે છે કે સૌથી જટિલ લાગણી કઈ હતી? કેમ?
- શું એવી કોઈ ભાવના અથવા લાગણી છે જેનું તમે નામ આપી શકતા નથી? શું તમે તેનું વર્ણન કરી શકો છો?

તમે જાણો છો, કેટલીક પરિસ્થિતિઓ હોય છે જ્યારે તમે એકીસાથે બે લાગણીઓ અનુભવી શકો. દાખલા તરીકે, તમે તમારા મિત્રો સાથે રમો છો અને તેમાંના એકને છેતરી જવાને કારણે તમે

આ રમત ગુમાવો છો. બે લાગણીઓ શું છે?
દુખ (રમત ગુમાવવા માટે) અને ક્રોધિત
(મિત્રએ છેતર્યો છે).

જ્યારે તમે કોઈ ગલૂડિયું વરસાદમાં
ભીંજાતા જોશો ત્યારે તમને કેવી લાગણીઓ
અનુભવાશે, પરંતુ તમે મદદ કરવા માટે બહાર
જઈ શકતા નથી કારણ કે તમને શરદી છે અને
ભારે વરસાદ પડી રહ્યો છે.

_____ અને _____

આપણે બધા લાગણીઓના આવા
સંયોજનમાંથી પસાર થઈએ છીએ. કેટલીકવાર
તે ત્રણ લાગણીઓ પણ હોઈ શકે છે! પરંતુ તે
સારું છે, જ્યાં સુધી તમે જાણો છો કે તમે કઈ
લાગણીઓ અનુભવી રહ્યા છો. કારણ કે હવે
તમે માત્ર તમારી લાગણીઓને જ ઓળખી
શકતા નથી, પરંતુ તેમને નામ પણ આપી શકો
છો; જુદી જુદી પરિસ્થિતિઓમાં તમારી અંદર
જોવું અને તમે શેમાંથી પસાર થઈ રહ્યા છો તે
ઓળખવું એ ખૂબ જ મહત્વનું છે.

આપણે બધા દરરોજ ઘણી લાગણીઓથી
પસાર થઈએ છીએ. લોકો ઘણી સદીઓથી
ભાવનાઓ વિશે વિચારતા આવ્યા છે. અમે,
ફક્ત એક રમત રમીને, લાગણીઓના ઘણા
બધા નામોની સૂચિ બનાવી શકીએ છીએ.
કલ્પના કરો કે વર્ષો સુધી તેના પર કામ કર્યા
પછી તેઓએ કેટલાની સૂચિબદ્ધ કરી હશે!
તમને લાગે છે કે તેઓએ કેટલાની સૂચિબદ્ધ

કરી હશે? 50? 100? વધારે? ખરેખર, તે ... નવ
છે!

ફક્ત નવ? કેવી રીતે? બીજાઓનું શું? આ
લોકો કોણ છે?

વર્ષોના અભ્યાસ, નિરીક્ષણ અને વિશ્લેષણ
પછી, પ્રાચીન ઋષિઓ આપણા દેશની
લાગણીઓને આની વિભાવનામાં વર્ગીકૃત
કરવામાં આવી છે 'નવરસ'. શું તમે વિશ્વાસ
કરી શકો છો કે આપણે જે લાગણીઓની ચર્ચા
કરી છે, તેને આ નવરસ હેઠળ વર્ગીકૃત કરી
શકાય છે?

આ મુખ્યત્વે બે મૂળભૂત તત્વો - 'રસ' અને
'ભાવ'ના આધારે કરવામાં આવે છે.

ભાવ

મનની પ્રબળ સ્થિતિ.
સમજ, વિચારો અને વલણોના આધારે તે
સહેલાઈથી બદલાતું નથી.

તરફ દોરી જાય છે

સ્વાદ

લાગણીશીલ સાર.
પરિણામસ્વરૂપ અનુભવ કે જે પરિસ્થિતિ, લાગણી
કે ભાવનામાં અનુભવાય છે

રંગમંચ

શું તમે આ બાબતની નોંધ લીધી છે - એક પરિસ્થિતિમાં, તમે જે અનુભવો છો તે તમારા મિત્રની લાગણીઓ કરતાં જુદું છે. કારણ એ છે કે આમાં તફાવત છે ભાવા તમારા બન્નેમાં. કારણ કે તમારી પાસે એક અલગ હતું ભાવા (ભિન્ન અભિગમ અથવા વિચાર) તે એક અલગને જન્મ આપે છે સ્વાદ (અનુભવી હતી તેવી લાગણી).

ઉદાહરણો

1. તમે તમારા મિત્ર સાથે તમારી મનપસંદ રમતની મેચ જોઈ રહ્યા છો. તમારી ટીમ જીતે છે. તમે રોમાંચિત છો. તમારો મિત્ર ખુશ છે પરંતુ ખૂબ ઉત્સાહિત નથી કારણ કે તેના પિર્ય ખેલાડીએ સારો સ્કોર કર્યો નથી..
2. તમે તમારા મિત્ર સાથે બપોરનું ભોજન કરી રહ્યા છો. ક્લાસમાં એક દાદાગીરી આવે છે અને તમારા બંનેની મજાક ઉડાવે છે, હસે છે અને જતી રહે છે. તમે ચિડાઈ જાઓ છો, પરંતુ તેને દૂર મૂકી દો અને કહો છો કે 'કોને પરવા છે'. તમે નોંધ્યું છે કે તમારો મિત્ર એક ખૂણામાં રડી રહ્યો છે, ખૂબ જ દુઃખ અનુભવે છે. આ બંને કિસ્સાઓમાં, જો કે પરિસ્થિતિઓ એકસરખી જ છે, કઈ લાગણી અને અનુભવનો ઉદય થાય છે (રસ) એ તમારી પાસે કયા મૂળભૂત વલણ અથવા વિચારો છે તેના પર

આધાર રાખે છે (ભાવ)

ભારતના મહાન ઋષિઓએ ભાવનાઓ અને માનવમન પરના તેમના કામમાં તેમણે આ વિશે વિચાર્યું હતું. તેમના અભ્યાસના આધારે, તેઓએ વર્ગીકૃત કર્યાં.

		
શંગાર સૌંદર્ય, પ્રેમ	હાસ્ય રમૂજ, ખુશ	વીર શૌર્ય, હિંમત
		
ભયંકર ભય, ડરામણો	કરુણા સહાનુભૂતિ, દુઃખ	બિભત્સ ધૂણા, કદરૂપું
		
રૌદ્રા ક્રોધ, ક્રોધાવેશ	અદ્ભુત આશ્ચર્ય, અચરજ	શાન્ત શાંતિ, આનંદિત

હવે, આપણે ચર્ચા કરેલી બધી વાગણીઓને તમે આ નવ રસમાંથી કોઈ એકમાં ફિટ કરી શકો છો! કરવાનો પ્રયત્ન કરો.

નવરસ રમત

નવરસથી પરિચિત થવા માટે આ મનોરંજક રમત રમો. ઓરડાની મધ્યમાં એક વર્તુળમાં નવરસ દોરો. જ્યારે સંગીત વગાડવામાં આવે છે ત્યારે બધા બાળકો વર્તુળની આસપાસ જાય છે. સંગીત અટકી જાય છે અને બાળકની નજીક હોય તે રસ વ્યક્ત કરવો જોઈએ. શીખનાર જે પ્રદર્શન કરી શકશે નહીં, તે વર્તુળની બહાર જશે. સંગીત ફરીથી વગાડવામાં આવે છે અને

તેથી તે ચાલુ રહે છે. વૈકલ્પિક રીતે, વર્તુળને બદલે જમીન પર નવ બોક્સ દોરી શકાય છે.

રસની આ વિભાવના, પરફોર્મિંગ આર્ટ્સ પરના મોટા કાર્યનો ખૂબ જ નાનો ભાગ છે. તેમાં વાર્તા કેવી રીતે વાંચવી તે ખૂબ જ મૂળભૂત વિચારથી માંડીને કલાઓ દ્વારા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાની સંભાવના સુધીનું બધું જ છે! તેમાં મેક-અપ, કોસ્ચ્યુમ, લાઇટ્સ, મ્યુઝિક, નૃત્ય, રિહર્સલ્સ, શિસ્ત, સલામતી અને પ્રેક્ષકો પ્રત્યે કલાની જવાબદારી સહિતની દરેક બાબત વિશે વાત કરવામાં આવી છે. પરફોર્મિંગ આર્ટ્સ પરના આ મહાન કાર્યને કહેવામાં આવે છે નાટ્યશાસ્ત્ર, દ્વારા લખાયેલ ભરત મુનિ. આ મહાન કાર્ય પરફોર્મિંગ આર્ટ્સને નાટ્યશાસ્ત્ર કહેવામાં આવે છે કે જે ભરત મુનિ દ્વારા લખાયેલું છે.

આ બધું કેવી રીતે શરૂ થયું તેની એક રસપ્રદ વાર્તા, જેને નાટ્યોત્પત્તિ (પરફોર્મિંગ આર્ટનો જન્મ) કહેવામાં આવે છે.
આર્ટનો જન્મ)

1 બધા દેવોના દેવતા બ્રહ્માએ જોયું કે દેવો ખૂબ જ નિરાશ થઈ ગયા છે અને આળસુ. તેઓ કશું જ ન કરવામાં સમય બગાડે છે.

2 બ્રહ્મા પછી ઋગ્વેદમાંથી સંવાદ, યજુર્વેદમાંથી હલનયલન, સામવેદમાંથી સંગીત અને અથર્વવેદમાંથી લાગણીઓ પસંદ કરે છે.

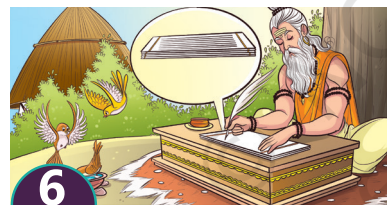
3 તેમણે એક અનીખું પુસ્તક નાટ્યવેદ બનાવ્યું હતું. તેમણે તે દેવતાઓને એવી આશામાં આપે છે કે તેઓને તે ગમશે અને તેનો ઉપયોગ કરશે. કરશે.

4 પરંતુ દેવો આમાં કંઈપણ સમજી શકતા નથી નત્યાવેદ. તેઓ ખૂબ જ મૂંઝવણમાં છે.

5 તેથી, બ્રહ્મા એક બુદ્ધિશાળી ઋષિ - ભરત મુનિને બોલાવે છે અને તેને નાટ્યવેદને સરળ બનાવવા કહે છે જેથી દરેક વ્યક્તિ આ વાત સમજી શકે.

6 ત્યારબાદ ભરત મુનિ નાટ્યશાસ્ત્ર લખે છે. તે તેના ૧૦૦ બાળકોને એક સાથે નાટ્યશાસ્ત્ર લાગુ કરવા માટે મેળવે છે અને એક પ્રદર્શન રજૂ કરે છે.

7 દેવો પરફોર્મિંગ આર્ટ્સને જોઈને રોમાંચિત થઈ જાય છે. તેઓ પ્રશંસા અને પ્રશંસા વરસાવે છે અને તેને તેમના જીવનમાં સ્વીકારે છે.

આ વાર્તા આપણને કહે છે કે નાટ્યશાસ્ત્ર એ પરફોર્મિંગ આર્ટ્સ પરનો એક ગ્રંથ છે જેમાં ચારેય વેદોમાંથી મેળવેલા જ્ઞાનનો સમાવેશ થાય છે! તેને પાંચમો વેદ પણ કહેવામાં આવે છે! નાટ્યશાસ્ત્રની આ વાર્તા એ છે કે નાટ્યશાસ્ત્રના વાસ્તવિક ગ્રંથની શરૂઆત કેવી રીતે થાય છે. જો તમે આ વાર્તા વાંચી છે, તો તેનો અર્થ એ છે કે તમે નાટ્યશાસ્ત્ર જ વાંચવાનું શરૂ કર્યું છે! આપણે આગામી વર્ગોમાં તેના વિશે વધુ શીખવાનું ચાલુ રાખીશું.

દૃશ્ય ૨: લાગણીઓની શોધખોળ

આપણે અત્યાર સુધી ચહેરાના હાવભાવ વિશે શીખ્યા છીએ. તમે સમજી ગયા છો કે તમારા ચહેરાનો દરેક ભાગ તમે અંદર શું અનુભવી રહ્યા છો તે બતાવવામાં કેવી રીતે ફાળો આપે છે. પણ માત્ર ચહેરો જ શા માટે? શું આપણે એ નથી શીખ્યા કે અન્ય બે મહત્વનાં પાસાં છે જે આપણને સંદેશાવ્યવહારમાં મદદરૂપ થાય છે? તે છે - અવાજ અને બોડી લેંગ્વેજ.

ચાલો, આપણે અવાજ અને બોડી લેંગ્વેજ દ્વારા તે નવરસનું અન્વેષણ કરવાનો પ્રયાસ કરીએ!

હવે, ચાલો આપણે હોટ સીટની સમાન રમત રમીએ. પરંતુ આ વખતે, જ્યારે તમે 'લુક' સાંભળો છો, ત્યારે તમારે પરિસ્થિતિ પર પ્રતિક્રિયા આપવા માટે તમારા અવાજ અને બોડી લેંગ્વેજનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. મજા જેવું લાગે છે?

સૂચનાઓ: ડિફોલ્ટ પોઝિશન છે, નીચે માથું છે, આંખો બંધ છે, ધ્યાન આપો.

વાર્તાને ધ્યાનથી સાંભળો. વાર્તામાં સંપૂર્ણ રીતે સામેલ રહો. વાર્તા અચાનક અટકી જાય છે અને તમને 'જુઓ' શબ્દ સાંભળવા મળશે.

ઉદાહરણ

રૌદ્રા - ક્રોધ અથવા ગુસ્સો

બીજા રસ માટે સરળ ચિત્રો બનાવો. .
રસનું નામ _____

ચહેરાનાં હાવભાવ	શરીર ભાષા	બધું સંયુક્ત	મુખ અભિવ્યક્તિ	શરીર ભાષા	બધું સંયુક્ત

તમારે ઝડપથી જોવું પડશે અને તે પરિસ્થિતિ પર અવાજ અને ક્રિયાથી પ્રતિક્રિયા આપવી પડશે.

મૂળભૂત : સરળ પરિસ્થિતિ જે નાટકીય પ્રતિક્રિયામાં સમાપ્ત થાય છે.

એડવાન્સ : પ્રથમ રિએક્શન બાદ વાર્તા યાલુ રહે છે. છેલ્લી પ્રતિક્રિયામાં ફીઝ કરો અને સાંભળવાનું યાલુ રાખો ... અને લુક પર પ્રતિક્રિયા આપે છે. વાર્તામાં ઘણા દ્વિસ્ટ એન્ડ ટર્ન્સ કરી શકાય છે, વાર્તાના દરેક વળાંક પર પ્રતિક્રિયા માંગી શકાય છે!

વિસ્તૃત : બાળકો સ્વૈચ્છિક રીતે તેમની પોતાની વાર્તાઓ બનાવવા અને 'પોઝિશન', 'ફીઝ' અને 'લુક' સાથે વર્ણન કરે છે, જ્યારે અન્ય બાળકો પ્રતિક્રિયા આપે છે.

તે જોવું અદ્ભુત છે કે તમે કેવી રીતે પરિસ્થિતિમાંની લાગણીને ઓળખવા માટે જ નહીં, પણ વ્યક્ત પણ કરી શકો છો તમારા યહેરા, શરીરનો ઉપયોગ કરીને તેને સંચાર કરો અને અવાજ. જેમ કે આપણે આશ્ચર્ય પામી રહ્યા હતા કે સદીઓ પહેલા લોકોએ લાગણીઓ તરફ કેવી રીતે જોયું હશે અને તેનું વિશ્લેષણ કર્યું હશે અને અન્વેષણ કર્યું હશે નવરાસા ભારતમાં. હવે આપણે એ તરફ ધ્યાન આપીશું

કે અન્ય દેશોમાં કામગીરીમાં લાગણીઓને કેવી રીતે જોવામાં આવતી હતી.

હવે વર્તુળ સમય છે!

- આજે આપણે અનુભવેલી લાગણીઓની એક યાદી બનાવો.
- જ્યારે તમે અવાજ અને ક્રિયા ઉમેરો ત્યારે શું તે સરળ હતું? કે પછી યહેરાના હાવભાવ સરળ હતા?
- શું એવી કોઈ લાગણી છે જેનું તમે નામ આપી શકતા નથી? શું તમે તેને અવાજ, ક્રિયા અથવા અભિવ્યક્તિથી અમલમાં મૂકી શકો છો?
- એક દિવસમાં તમે વારંવાર જે લાગણી અનુભવો છો તેનું અવલોકન કરો.

કલાકારની રજૂઆત- સ્કેલમાપ આધારિત માટેની નકશો નથી

ડાયોનિસસ - ગ્રીક મનોરંજનનું ભગવાન

ઓડ એ કોઈ ઘટના અથવા વ્યક્તિના મહિમા માટે એક પ્રકારની ગીત કવિતા છે.

ભારત બહાર પરફોર્મિંગ આર્ટ્સનું સૌથી જૂનું જાણીતું મૂળ ગ્રીક રંગભૂમિ છે કે જે ઇ.સ. પૂર્વે પાંચમી સદીની આસપાસ છે.

મનોરંજનના દેવતા ડીયોનિસસ દ્રાક્ષના પાકના પાકની સારી લણણી - ગ્રીસમાં મુખ્ય કૃષિ પેદાશો - જાળવવા માટે જવાબદાર હતા. તે સમયે ગ્રીસના લોકો પોતાના ભગવાનને ખુશ કરવા માટે ડાયોનિસિયન તહેવારની ઉજવણી કરતા હતા. આ દરમિયાન તેઓ ડાયોનિસસના વખાણમાં સ્તોત્રો ગાતા હતા અને સમૂહગીતને દિથિરામ્બ કહેવામાં આવતું હતું. વિધિના ભાગરૂપે, ગીતો ગવાતી વખતે બકરીની બલિ આપવામાં આવી હતી.

બકરી બલિદાન વિધિ (ઓડ) દરમિયાન ગવાયેલા ગીતો 'ત્રાગોડિયા' (ત્રાગ - ઓડિયા) શબ્દ તરફ દોરી ગયા, જેનો અર્થ થાય છે 'બકરીનું ગાયન', જે આ શબ્દ, કરુણાંતિકા તરફ દોરી ગયું.

આના પર આધારિત વાર્તાઓ અને પ્રદર્શન એ પ્રથમ નાટકો હતા. તે બધાં કરુણ નાટકો હતાં. તેઓ ગંભીર હતા અને નાટકના નાયક (મુખ્ય પાત્ર)ને કાં તો સજા કરવામાં આવી હતી અથવા મૃત્યુદંડ આપવામાં આવતો હતો.

આવી વધુને વધુ વાર્તાઓ રજૂ કરવામાં આવી રહી હતી અને ઘણા વર્ષો પછી, (ઇ.સ.

પૂર્વે ચોથી સદીની આસપાસ) વાર્તાઓમાં પરિવર્તનો દેખાવા લાગ્યા હતા જ્યાં વાર્તામાં સુખી અંત અને આનંદ હતો. આ કોમેડીની શરૂઆત હતી. કરુણાંતિકાની જેમ જ કોમેડી શબ્દનું મૂળ ગ્રીક શબ્દો પરથી ઉતરી આવ્યું છે - 'કોમોસ' (આનંદ કરો) અને 'ઓડિયા' (ગીત). કોમેડી ડ્રામાનો સુખદ અંત આવે છે. આમાં તેમના નાટકોમાં મનુષ્ય, પ્રાણીઓ અને ભગવાનના તત્વોનો સમાવેશ થાય છે. તેમાં નૃત્યના સિક્વન્સ અને પ્રેક્ષકો અથવા નાટ્યકાર સાથે સીધો સંવાદ પણ શામેલ છે.

ગ્રીક રંગભૂમિ ની રજૂઆતના આ ચિત્રનું અવલોકન કરો. તમે શું જુઓ છો? ત્રણેય કલાકારોએ માસ્ક પહેર્યા છે.

ક્રિયામાં ગ્રીક નાટક

ગ્રીક રંગભૂમિનો મહત્વનો ભાગ મહોરાં હતાં. આ તે કારણ સાથે પણ જોડાયેલું છે કે શા માટે તેઓ દુર્ઘટનાને પસંદ કરે છે.

કરુણાંતિકા એ ખરેખર ગંભીર અને દુઃખદ છે. શું ગ્રીક લોકો હંમેશાં ઉદાસ રહેવાનું અને રડવાનું પસંદ કરતા હતા? ના. તેનાથી તેમને તેમની દબાયેલી લાગણીઓ અને પીડાને મુક્ત કરવામાં મદદ મળી. આને કેથાર્સિસ કહે છે. તમે તેના વિશે આગળના ધોરણમાં વધુ શીખશો. માસ્કે પાત્રને સંબંધિત કરવામાં મદદ કરી, અભિનય કરનાર વ્યક્તિને નહીં.

તમે આ માસ્ક ઘણી વખત જોયા હશે, ખરું ને? પરંતુ તમને શું લાગે છે કે તેઓ શેનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે? અમે જે અભ્યાસ કર્યો છે તેના પરથી તમે અનુમાન લગાવી શકો છો.

ટ્રેજેડી અને કોમેડી

તો હવે પછી જ્યારે પણ તમે આ માસ્ક જોશો તો તેની પાછળની કહાની જાણી લો.

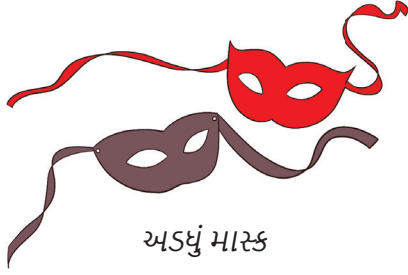
હવે વર્તુળ સમય છે!

1. તમે પરિસ્થિતિને સમજવા માટે ભાવ અને રસના વિચારને કેવી રીતે અવલોકન કર્યું તેનું એક ઉદાહરણ શેર કરો.
2. નવરસ (પ્રાચીન ભારતમાંથી) અને ટ્રેજેડી-કોમેડી (પ્રાચીન ગ્રીસમાંથી)ને જોડવાનો પ્રયાસ કરો.
  - o ટ્રેજેડી અને કોમેડી હેઠળ કયા રસનો સમાવેશ કરી શકાય છે?
  - o શું એવી વધુ લાગણીઓ છે કે જેને આ હેઠળ વર્ગીકૃત કરી શકાતી નથી?
3. તમે એક દિવસમાં જે લાગણીઓમાંથી પસાર થયા હતા તેની એક યાદી બનાવો. દરેકને રસનું સમકક્ષ નામ આપો.
4. જ્યારે તમે વાર્તા બુક વાંચો છો ત્યારે દરેક ભાવનાત્મક ક્ષણને તે નામથી ચિહ્નિત કરો જેની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

પ્રવૃત્તિ - મહોરા અને લાગણીઓ

યાવો આપણે માસ્ક દ્વારા લાગણીઓનું અન્વેષણ કરીએ. પરંતુ માસ્ક ચહેરાને ઢાંકી દે છે અને ચહેરો ભાવનાઓ બતાવવાનો માર્ગ છે. મહોરાં લાગણીઓ કેવી રીતે દર્શાવી શકે?

માસ્ક એ લાગણીઓ અને પાત્રો છે જે તમે પહેરી શકો છો અને અભિનય કરી શકો છો!

અડધું માસ્ક

સંપૂર્ણ માસ્ક

જોકે માસ્કના અસંખ્ય પ્રકારો છે, પરંતુ અમે તેમાંથી બેની શોધ કરીશું.

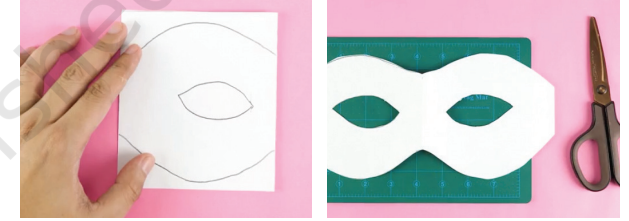
કાતર અને ગુંદરનો ઉપયોગ કરતી વખતે સાવચેત રહો, તમારા શિક્ષકની દેખરેખ હેઠળ તેનો ઉપયોગ કરો!

પૂંઠાનાં મહોરા (અડધું): (પૂંઠા, કાતર, ગુંદર અને રંગો)

- ચહેરાનો લેઆઉટ દોરો, ખાતરી કરો કે તમને સમપ્રમાણતા યોગ્ય રીતે મળે છે. સમપ્રમાણ ડિઝાઇન હાંસલ કરવાની એક સરળ રીત એ છે કે કાગળને ફોલ્ડ કરવો (ચિત્રો જુઓ).
- આંખો અને નાકને ચિહ્નિત કરો, આ રીતે બંને બાજુ સમપ્રમાણ આવશે, આંખો, નાક અને કાન અથવા ઇચ્છા મુજબ અન્ય કોઈ બાબતને બહાર લાવવા માટે વિવિધ આકાર અને ડિઝાઇન ઉમેરો.
- કલર પેપર અને ગુંદરથી રચનાત્મક રીતે

વધારાની બાબતો ઉમેરો.

- પૂંઠાને ચહેરાના આકાર પ્રમાણે બનાવવા માટે ખાતરી કરી લો કે તમે તેને વાળી લો, એક ખૂણો કાપી લો અને પછી તેને પેસ્ટ કરો.
- દોરા અથવા સ્થિતિસ્થાપકને બાંધવા માટે માસ્કના કાનના વિસ્તારની નજીક બે છિદ્રો બનાવો.

કાગળને અડધા ભાગમાં ફોલ્ડ કાતર વડે લીટી પર કાપો કરો અને બહારની રેખા દોરો

પૂંઠાને સહેજ વાળવા માટે કોષ્ટકની ધારનો ઉપયોગ કરો

રંગો, શેલો, પીંછાં અથવા તમને જોઈતી કોઈ પણ વસ્તુથી તમારા માસ્કને સજાવો

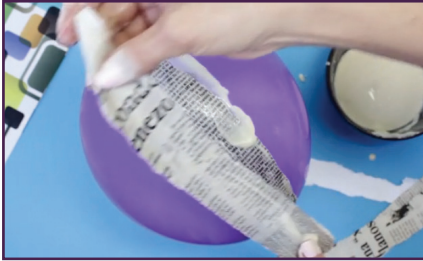

પેપર માસ્કો (પૂર્ણ) : (જૂનું અખબાર, એક કુગ્ગો, ગુંદર, કાતર, રંગો).

- કાગળના ટુકડા અશ્રુ (છાપું) અથવા રેગ્યુલર પેપર, તેને પાણીમાં ભીનું કરીને કુગ્ગાની સપાટી પર સરળતાથી લગાવો.
- ચિત્રની જેમ કુગ્ગાના અડધા ભાગને ઢાંકી દો. કાગળ ધાર પર ઓવરલેપ થવો જ જોઈએ. ચહેરાની વિવિધ રૂપરેખા લાવવા માટે ભીના કાગળના સ્તરોને ફરીથી લગાવો.
- તેને સંપૂર્ણપણે સૂકવવા દો, કાગળનું ભીનું પડ લગાવવાની, તેને સૂકાવાની રાહ જોવાની, સ્તરોને ફરીથી લગાવવાની અને ઇચ્છિત આકાર મેળવવાની આ પ્રક્રિયામાં લગભગ ત્રણ દિવસનો સમય લાગી શકે છે.

- બલૂનને ફોડો અને આકારને વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે કાગળને કાપી નાખો.
- પાત્રો અનુસાર માસ્કને પેઇન્ટ કરો, વિવિધ લાગણીઓ અને અભિવ્યક્તિઓ બહાર લાવવા માટે વિવિધ રંગોનો ઉપયોગ કરો.

ત્યાં જુદા જુદા હેતુઓ છે જે માસ્ક સેવા આપે છે. પરફોર્મિંગ આર્ટ્સમાં માસ્કનો ઉપયોગ વૈવિધ્યસભર છે અને વિવિધ સંસ્કૃતિઓ અને રંગભૂમિ પરંપરાઓમાં ફેલાયેલો છે. પાત્રો, સાંસ્કૃતિક પ્રતીકો અથવા ઊંડા અર્થો વ્યક્ત કરતા હોય, માસ્ક પ્રદર્શનની દુનિયામાં એક શક્તિશાળી અને બહુમુખી સાધન છે. ભારતમાં 50થી વધુ પ્રકારના ક્લાસિકલ માસ્ક છે.

કુગ્ગા પર ભીના કાગળના ટુકડાઓ. પ-૬ સ્તરો. ગુંદર સાથેનું છેલ્લું સ્તર

સંપૂર્ણપણે સૂકાઈ ગયા પછી, કુગ્ગાને દૂર કરવા માટે તેને ફોડી નાખો

આકારને વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે બાહરેખાઓ કાપી (પુખ્ત વયની વ્યક્તિની મદદ લો)

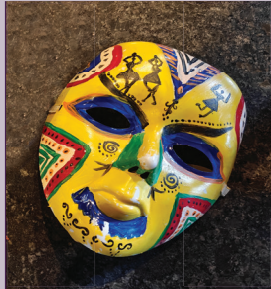
તેને રંગો અને અન્ય કોઈ પણ સામગ્રીથી સજાવો

જૂથ પ્રવૃત્તિ

- 3-4 વિદ્યાર્થીઓના ગ્રુપ બનાવો.
  - નવરસમાંથી એક રસ પસંદ કરો.
  - તમારી સ્થાનિક સંસ્કૃતિમાંથી ડિઝાઇનને ઓળખો.
  - તમારી સ્થાનિક સાંસ્કૃતિક ડિઝાઇન સાથે તે રાસ (વાગણી)માં માસ્ક બનાવો
- નોંધ: તમે નીચે પૈકી કંઈપણ બનાવવાનું પસંદ કરી શકો છો —
- કાર્ડબોર્ડ કુલ માસ્ક.
  - કુગ્ગા સાથેનું પેપર માસ્ક.

ઉદાહરણો

સંસ્કૃતિ:તેમાં મહારાષ્ટ્રની આદિવાસી ડિઝાઇન અને વરેલી કળા છે..
વાગણી:ભમર અને આંખની ડિઝાઇન ગુસ્સાની વાગણી (રૌદ્ર) જોવા મળે છે.

અહીં કેટલાંક ઉદાહરણો આપ્યાં છે -

વાગણીઓ બતાવો

આનંદ

ગુસ્સો

સંસ્કૃતિ બતાવો

પુરુલિયા છાઉ (પશ્ચિમ બંગાળ)

ચામ (લદાખ)

